

het tanen, bij de broederschap, en bij Maria – zij tekende slechts onder protest het contract van 1832, dat de broederschap inderdaad op geheel andere basis bracht ³¹). Maar bovenal: de ‘discipline’ voelde zich ‘meerder geworden dan de meester’ ³²). Tot op zijn sterfbed debatteert ze met hem over het elkander weerzien na de dood, dat zij afwijst: ‘bij God gekomen ben je een deel der Godheid’, en ‘als je het schepsel een eeuwig zelfstandig voortbestaan toeschrijft, zou God ophouden Alles te zijn’: pantheïstische consequentie, die zij voor zich getrokken heeft uit het ‘Alles is uit, door en tot God’ van Muller. Als hij dan sterft, zijn zijn laatste woorden tot haar: ‘Ik blijf nog woning in je houden’ – en dan is het haar ‘alsof de mannelijke kracht van Muller’s beste jaren zich in haar overstortte’ ³³). Kortom, ze voelt zich zijn opvolgster.

En dan komt, bij het wegvallen van Muller, tegelijk de onderstroom boven! Op 10 maart 1834 wordt te Zwijndrecht in bijzijn van Valk ter tafel gebracht, ‘dat zuster Maria Leer met broeder Maarten Wulfsen op hunne reis naar de Roer... een gemeenschappelijk leven evenals man en vrouw gehouden hadden, welke gemeenschap zij beide voor goddelijk wilden houden, en dezelve, namelijk de gemeenschap der vrouwen, bij de broeders en zusters verder wilden invoeren’. Volgde een verklaring, waarin dit werd afgewezen. Geheel Mijdsrecht volgde Valk. Zwijndrecht echter viel uiteen: er waren er die daar ‘aan zuster Mietje’s en broeder Heystek’s voeten wilden... zitten om onderwijs’ ³⁴). Maria’s verweer tegenover de groep in Mijdsrecht, dat Muller en zij vroeger al veel pogingen hadden aangewend om ‘de eigenheid der vrouwen weg te hebben’ – ‘Hoe zouden wij tot één lichaam kunnen geraken, als wij mannen of vrouwen voor ons zelve kunnen bezitten?’ ³⁵) – is door Valk afgewezen ²⁸). En als Maria zich persoonlijk in Mijdsrecht vervoegt en zich ‘als een God in den tempel’ ²⁸) in het midden van de tafel plaatst, ‘heeft Valk haar onder de armen en Obeloo bij de beenen gevat en buiten het hek gedragen’ ³⁶) – het kon moeilijk drastischer.

Vanaf dat moment is de broederschap verdeeld en der verdwijning nabij.

Bij Anagrapheus leest men *niets* van dit alles; hooguit zijn er, vanuit het vorenstaande eerst te begrijpen, verzuchtingen als ‘zelfs (kwam) de twijfel bij (Maria) op, of wel, in dien ruimen zin, dien zij bedoelde, het primitieve christendom kon hersteld worden’ ³⁷),